

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ανοδος και πτώση της ευημερίας

Ο αμερικανός οικονομολόγος Τζ. Μπράντφορντ ΝτεΛόνγκ περιγράφει τον «μακρό 20ό αιώνα» ως απόπειρα επίτευξης της ουτοπίας μέσω της οικονομίας

Του Μάρκου Καρασαρίνη

Η θέαση της Ιστορίας μπορεί να γίνει από ποικίλες οπτικές γωνίες. Γνωρίζουμε, για παράδειγμα, τη διάκριση των «διαρκείων» που εισήγαγε ο Φερνάν Μπροντέλ προκειμένου να μιλήσει για την ιστορία του κλίματος, των θεσμών, των γεγονότων· την επισήμανση του Ζακ Λε Γκοφ για τον «χρόνο του εμπόρου» και τον «χρόνο του ιερέα»· τη διαίρεση της πρόσφατης παγκόσμιας ιστορίας από τον Ερρίκ Χόμσπαουμ σε έναν «μακρό 19ο αιώνα» και έναν «σύντομο 20ό αιώνα». Διαπερνώντας τα συνήθη στεγανά της περιοδολόγησης, οι διαχωρισμοί αυτοί, πέραν της εστίασης σε συγκεκριμένα δεδομένα που υπήρξαν καθοριστικά για τις εξελίξεις, έχουν το πλεονέκτημα να υπαινίσσονται τη δυνατότητα χρονικών διατάξεων πέραν των συμβατικών – να διατυπώνουν την πρόταση ότι η διαδρομή των ιδεών δεν εξαρτάται από τις τυπικές μονάδες μέτρησης του χρόνου. Μια παρόμοια εναλλακτική κατηγοριοποίηση είναι αυτή που προτείνει ο Τζ. Μπράντφορντ ΝτεΛόνγκ, καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Μπέκλεϊ: αναλύοντας την ανάπτυξη, τα τεχνολογικά άλματα και την ποιοτική διαφοροποίηση από το παρελθόν, επιχειρηματολογεί στο βιβλίο *Στον δρόμο προς την ουτοπία* (εκδ. **Μεταίχμιο**) υπέρ ενός «μακρού 20ού αιώνα» μεταξύ 1870 και 2010.

Το ανοδικό κύμα

Μεταξύ της Δεύτερης Βιομηχανικής Επανάστασης και της λήξης της πρώτης φάσης της κρίσης του 2008 για τον ΝτεΛόνγκ μεσολαβεί μια εποχή απaráμιλλης οικονομικής ανόδου – τέτοιας τάξης μεγέθους ώστε ακόμα και οι δύο ασύγκριτα καταστροφικοί παγκόσμιοι πόλεμοι να αποτελέσουν προ-

σωρινή μόνο διακοπή της. Εγγενή στοιχεία της διαφοροποίησης του «μακρού 20ού αιώνα» από ό,τι προηγήθηκε (και ίσως από ό,τι ακολουθήσει) θεωρεί την επιτάχυνση του ρυθμού της καινοτομίας, απότοκο της επινόησης του βιομηχανικού εργαστηρίου έρευνας, της σύγχρονης εταιρείας και της παγκοσμιοποίησης. Περισσότερο ίσως και από μελλοντικές μείζονες εξελίξεις, όπως η τεχνολογία του ηλεκτρισμού, της πυρηνικής ενέργειας ή της πληροφορίας, είναι η ίδια η «επινόηση της εφεύρεσης» στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα που θα αποβεί καθοριστική δημιουργώντας τη συνθήκη της διαρκούς καινοτομίας. Εντός αυτού του πλαισίου κάθε ιστορία είναι πρωτίστως οικονομική ιστορία και οι τροχιές της ορόκεντροι κύκλοι γύρω από το πρόβλημα της φιλοσοφίας της αγοράς.

Ο ΝτεΛόνγκ περιγράφει τις ιδεολογίες του 20ού αιώνα (φιλελευθερισμό, σοσιαλισμό, φασισμό, ναζισμό) ως ιδεολογίες αναδόμησης ή αναδιάρθρωσης της οικονομίας προς επίτευξη της ουτοπίας. Αποτελούν απόπειρες απάντησης στο δίλημμα που συνοψίζει με τους όρους του αυστριακού οικονομολόγου Φρίντριχ φον Χάγκελ και του σύγχρονου ηθικού φιλοσόφου Καρλ Πολάνι. Ο πρώτος είναι ο ακραιφνής υπέρμαχος της απόλυτης ελευθερίας της αγοράς, ο δεύτερος συνήγορος της θέσης ότι οι άνθρωποι έχουν προτεραιότητες και δικαιώματα οπμαντικότερα από εκείνα που απορρέουν από το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, το οποίο είναι το μόνο που η αγορά αναγνωρίζει ρητά. Ο καταναγκαστικός γάμος τους μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο θα οδηγήσει στην «ένδοξη τριακονταετία», την επικράτηση της σοσιαλδημοκρατικής συναίνεσης και μιας άνευ προηγούμενου ευημερίας. Όταν αυτή διακοπεί εξαιτίας του πληθωριστικού επεισοδίου της δεκαετίας του '70, του «πετρελαϊκού σοκ» και της μείωσης της παραγωγικότητας, το οικονομικό εκκρεμές θα πραγματοποιήσει απότομη στροφή προς τον νεοφιλελευθερισμό.

Τέλος εποχής

Σε ένα βιβλίο που προτερνήμα του είναι ακριβώς η λοξή ματιά, το τελευταίο αυτό τμήμα που πραγματεύεται την πρόσφατη πεντηκονταετία αποδεικνύεται το πιο ενδιαφέρον. Με αφετηρία την αναθεώρηση των ιδεών του νεότερου εαυτού του, πρώην αξιωματούχου της κυβέρνησης Κλίντον, ο ΝτεΛόνγκ εκθέτει την αποτυχία του νεοφιλελευθερισμού: «δεν έφερε ούτε μεγαλύτερες επενδύσεις ούτε επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης ούτε ανάκαμψη των μισθών της μεσαίας τάξης ή αύξηση των εισοδημάτων της». Η πρωτοδοτική των ανώτερων οικονομικά στρωμάτων με υποτιθέμενο αντιστάθμισμα μια θαυματουργή έκρηξη επιχειρηματικότητας αποδείχθηκε μύθος. Αν το «μυστήριο», όπως το χαρακτηρίζει, της επίμονης παρουσίας του

GAZTUPAIA RYAN RAYBURN/IMF PHOTO

ΒΙΒΛΙΑ

↑ Ο Τζ. Μπράντφορντ ΝτεΛόνγκ γράφει ένα βιβλίο που ξεφεύγει από τα καθιερωμένα του είδους του, όχι μόνο ως προς την πρόσληψη του χρονικού ανύσματος, αλλά και ως προς τους πρωταγωνιστές και την αφήγηση

νεοφιλελευθερισμού έχει λύση, αυτή είναι η επικράτηση της Δύσης στον Ψυχρό Πόλεμο: τα εγρήγορα της κάλυψαν την άνοδο των ανισοτήτων ως την κρίση του 2008. Ωστόσο, ως σημείο καμπής ο συγγραφέας επιλέγει το 2010, όταν ο **Μπαράκ Ομπάμα** επέλεξε τον δρόμο της συγκράτησης αντί της αναγκαστικής βραχυπρόθεσμης προσχώρησης σε συνταγές ανάλογες εκείνων του New Deal του **Φράνκλιν Ρούζβελτ**. Η ατολμία της στιγμής, παρά τη σταδιακή υποχώρηση της ανεργίας, σηματοδότησε την είσοδο σε μια περίοδο αναμικτικής ανάκαμψης, εξαιρετικά αργών ρυθμών ανάπτυξης, απειλής από την κλιματική αλλαγή και επιστροφής ενός αντιδραστικού πολιτικού κλίματος (του «φαντάσματος του φασισμού») που εκφράστηκε με την εκλογή **Τραμπ** στις ΗΠΑ και την ενίσχυση της Ακροδεξιάς στην Ευρώπη. Για τον συγγραφέα, εν μέσω ανόδου του κινεζικού κρατικού καπιταλισμού, πτώσης του αμερικανικού εξαιρετισμού, αδυναμίας επανόδου στην ταχεία αύξηση της παραγωγικότητας που χαρακτήρισε τον τελευταίο ενάμιση αιώνα, η συνθήκη της περιόδου 1870-2010 έχει περάσει ανεπιστρεπτή.

Σε άγνωστα νερά

Ο ΝτεΛόνγκ γράφει ένα βιβλίο που ξεφεύγει από τα καθιερωμένα του είδους του, όχι μόνο ως προς την πρόσληψη του χρονικού ανύσματος, αλλά και ως προς τους πρωταγωνιστές και την αφήγηση. Η επιλογή των Φρίντριχ φον Χάγκελ και Καρλ Πολάνι αντί των συνήθων πρώων **Μίλτον Φρίντμαν** και **Τζον Μέιναρντ Κέινς** είναι τολμηρή για αυτό που το ευρύ κοινό περιμένει από μια τέτοια οικονομική ιστορία, ευχάριστη έκπληξη εξίσου ευπρόσδεκτη με τη ζωντανή, απλή, απροσχημάτιστη γλώσσα που χρησιμοποιεί. Ο ευρωπαίος αναγνώστης θα ήθελε πράγματι περισσότερες αναφορές στη δική μας όχθη του Ατλαντικού, καθώς ο συγγραφέας μπορεί να μιλάει για τον «παγκόσμιο Βορρά», ωστόσο αταλάντευτη πυξίδα των αναφορών του είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες. Το ανησυχητικό συμπέρασμα του ελκυστικού βιβλίου του Τζ. Μπράντφορντ ΝτεΛόνγκ δεν είναι ότι η επιδίωξη της ουτοπίας διά της οικονομίας μοιάζει να έφτασε στα όριά της. Είναι η υπαινικτική παραδοχή της ακροτελεύτιας πρότασής του ότι το «αφηγηματικό τόξο» της εποχής που έρχεται δεν είμαστε σε θέση να το διακρίνουμε. Η ευημερία δεν είναι πλέον δεδομένο αλλά ζητούμενο.

Η επιτεύξιμη ουτοπία

Καίριο στοιχείο του «μακρού 20ού αιώνα» για τον ΝτεΛόνγκ ήταν η επίκληση της «ουτοπίας»: σε αντίθεση με την προνεωτερική έννοια της «χρυσής εποχής» που τοποθετούνταν στο παρελθόν, η ουτοπία οριζόταν ως επιτεύξιμος στόχος για το μέλλον. Σηματοδότησε πράγματι την έξοδο του ανθρώπου από το «βασιλείο της ανάγκης»: λιγότερο από το 9% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σήμερα στο όριο της φτώχειας σε σύγκριση με το 70% το 1870, οι φυλετικοί και οι έμφυλοι αποκλεισμοί έχουν περιοριστεί – αν και δεν έχουν εξαλειφθεί. Από την άλλη πλευρά, ο πλούτος του 0,1% του αμερικανικού πληθυσμού όχι μόνο έχει επανέλθει στο επίπεδο στο οποίο βρισκόταν το 1929, χρονιά της Μεγάλης Υφέσης, αλλά το έχει ξεπεράσει, με αυξητικές μά- λιστα τάσεις.

J. BRADFORD DELONG
Στον δρόμο προς την ουτοπία. Η οικονομική ιστορία του 20ού αιώνα
Μετάφραση Κωστής Πανσέληνος.
Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2023, σελ. 616, τιμή 24,40 ευρώ

Το ανησυχητικό συμπέρασμα του βιβλίου είναι η υπαινικτική παραδοχή της ακροτελεύτιας πρότασής του ότι το «αφηγηματικό τόξο» της εποχής που έρχεται δεν είμαστε σε θέση να το διακρίνουμε